

۹۶۱۱۷۱۰۰

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

(گرایش فقه و مبانی حقوق)

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

عنوان :

بررسی مبانی فقهی حکم استعمال مواد مخدر و جرائم مربوط به آن

استاد راهنما :

دکتر سید حسین آل طاهها

استاد مشاور :

دکتر گنجی

نگارش :

هادی دشتی

زمستان ۱۳۹۶

نام خانوادگی : دشتی	نام : هادی	شماره دانشجویی : ۹۳۱۱۷۰۶
عنوان پایان نامه : بررسی مبانی فقهی حکم استعمال مواد مخدر و جرائم مربوط به آن		
استاد/ اساتید راهنما : دکتر آل طاها		
استاد/ اساتید مشاور : دکتر گنجی		
درجه تحصیلی : کارشناسی ارشد	رشته : فقه و مبانی حقوق اسلامی	گرایش : فقه
دانشگاه : شهید چمران اهواز	دانشکده : الهیات	گروه : فقه و مبانی حقوق
تاریخ فارغ التحصیلی : زمستان ۱۳۹۶		تعداد صفحات : ۸۲
<p>چکیده :</p> <p>بحث ما راجع به مواد مخدر میباشد که علاوه بر تقسیم بندی انواع مواد مخدر از هر نظر و توصیف مهمترین مواد مخدر و همچنین بحث در مورد طهارت و یا نجاست مواد مخدر و دیگر اینکه بحث در مورد حرمت مواد مخدر و بررسی دلایل حرمت آنها می باشد که تلاش شده بحث در مورد طهارت یا نجاست و حرمت یا حلیت مواد مخدر را هم در فقه امامیه و هم در فقه شافعی بررسی شود . در این تحقیق انواع مواد مخدر را به مواد مخدر سستی زاو مواد مخدر توان زا و مواد مخدر توهم زا و تقسیم شده است که به تعریف هر کدام و بیان ضررهای آنان در حد امکان پرداخته شده است. در بخش دیگر ما دلایل حرام بودن مواد مخدر را ذکر کرده ایم ، همچنین در مورد نجاست یا طهارت مواد مخدر گروهی از امامیه بر این نظر هستند که مسکرات جامد طاهر هستند و گروهی دیگر قائل به نجاست مسکر جامد هستند . البته در نتیجه این بحث میتوان گفت مسکری که از ابتدا جامد است ، پاک خواهد بود هر چند در حرمت آن جای تردید نیست . فقیهان عامه نیز تصریح کرده اند ملازمه حرمت و نجاست تنها در مسکر مایع است و مسکر جامد چنین حالتی را ندارد . بلکه از شافعیه نقل شده که حد مسکر اختصاص به مسکر مایع دارد . در مورد معالجه با مواد مخدر نیز فقها دو قول داده اند بعضی از آنها که مواد مخدر را مانند مسکرات دانسته اند به طبع آن حکم به حرمت معالجه با مواد مخدر داده اند ولی کسانی که مواد مخدر را مانند مسکرات ندانسته اند به مقدار بسیار کم در معالجه فتوا داده اند .</p> <p>کلید واژه : مواد مخدر ، طهارت ، نجاست ، حرمت ، حلیت ، مسکرات</p>		

فهرست مطالب

صفحه

عناوین

۱	مقدمه
۲	طرح مسأله
۳	ضرورت و اهمیت تحقیق
۳	اهداف تحقیق
۳	پیشینه تحقیق
۳	سوالات تحقیق
۴	فرضیه ها
۴	روش تحقیق
۶	تعریف لغوی
۶	تعریف اصطلاحی
۷	مفتر چیست؟
۷	مرقد چیست؟
۷	تفاوت اساسی مواد مخدر با مسکرات
۷	تعریف واژه اعتیاد و معتاد
۸	تاریخچه مواد مخدر
۱۱	آیا مواد مخدر در زمان معصومین وجود داشته ؟
	فصل دوم: آشنایی با انواع مواد مخدر
۱۳	مبحث اول : انواع مواد مخدر و زیانهای آن
	مواد مخدر سستی زا
۱۴	تریاک
۱۵	هروئین
۱۶	مرفین
۱۷	کدئین
۱۸	پتیدین
۱۸	دiazepam
	مواد مخدر توهم زا
۱۹	حشیش
۲۰	ماری جوانا

فهرست مطالب

عناوین	صفحه
ال اس دی.....	۲۰
شیشه	۲۱
مواد مخدر نیروزا	
کوکائین	۲۲
کراک	۲۲
ناس	۲۳
کراتم	۲۳
باربیتوریک ها:	۲۴
آمفتامین ها :	۲۵
مبحث دوم : آشنایی با جرایم مربوط به مواد مخدر	
انواع جرایم مواد مخدر	۲۶
جرایم اصلی	۲۷
جرایم وابسته	۳۴
فصل سوم : بررسی حکم حرمت مواد مخدر	
دلیل اول : بررسی آیات قرآن کریم	۳۸
دلیل دوم : حرمت در سنت پیامبر و امامان (علیهم السلام)	۴۱
دلیل سوم : تنقیح مناط قطعی حرمت مسکرات	۴۳
دلیل چهارم : حکم عقل	۴۵
دلیل پنجم : سیره عقلا	۴۵
دلیل ششم : قاعده لاضرر و لاضرار فی الاسلام	۴۶
دلیل هفتم: حرمت از نظر قاعده حرمت اعانت بر اثم و عدوان	۵۰
دلیل هشتم: حرمت از نظر قاعده ی نفی سییل	۵۰
فصل چهارم : بررسی ابعاد مختلف فقهی مواد مخدر	
رای فقهای شیعه درباره نجاست یا طهارت مواد مخدر	۵۳
اراء فقهای شافعی در مورد نجاست یا طهارت مواد مخدر	۵۵
حکم معالجه با مواد مخدر چیست ؟	۵۷
حکم کشت و زراعت مواد مخدر و تجارت آن چیست ؟	۶۲
فصل پنجم : استفتائات	۶۵

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۷۲	نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات
۷۸	فهرست منابع

مقدمه:

مواد مخدر سلاحی است که دشمنان اسلام آن را برای از بین بردن جوانان مسلمان بکار گرفته اند تا آنها را سست نموده همت آنها را پست و توان آنها را به هدر دهند و پیش از همه دین آنان را از بین برده آینده آنها را نابود بگردانند، ولی با وجود این دست بعضی از مسلمانان به سوی آن دراز است تا تناول نمایند، پس زندگی شان بعد از بصیرت به تاریکی گراییده و بصیرت شان پس از نور خاموش گشته است و عقل های خود را بعد از درخشندگی به هدایت خدا بی کار ساخته اند؛ لذت و شهوت را معبود خود قرار داده به ارتکاب جرایم اقدام نموده و فرزندان خود را یتیم و همسران خود را بیوه کرده اند و تمام این امور از مشاهده جامعه دور نیستند، اینها چند نمونه از داستان های واقعی در جامعه مسلمانان است که بین آنها هدایت و ارشاد، استقامت و اصلاح و دوری از موارد رذیلت و پستی و پرتگاههای فسق متصور بود، اما داستان های جامعه کفر بیش از حد است و در میان آنها چنان چیزهایی وجود دارد که برای فکر و خیال بیش از حد بعید بنظر می رسند. خداوند در قرآن کریم می فرماید: «ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکه» (سوره بقره آیه ۱۹۵) ترجمه: خودتان را بادست خود به هلاکت نیندازید.

امام علی(علیه السلام) میفرماید:

« هلك امرؤ لم يعرف قدره » مردمی که قدر و منزلت خود را نشناسند به هلاکت می رسند.

اعتیاد به مواد مخدر، یکی از معضلات بهداشتی، روانی و اجتماعی جهان امروز است .

آمارهای منتشرشده از سازمان های بین المللی به خصوص سازمان بهداشت جهانی، کمیته جهانی کنترل مواد مخدر و سازمان یونسکو حاکی از افزایش فزاینده مصرف این مواد در سطح جهان است . تنها تفاوت موجود بین کشورها در الگوی مصرف آنهاست . بدیهی است که گسترش این روند، تیشه بر ریشه بنیادهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی یک جامعه می زند و در نهایت آن را به انحطاط می کشد. امروزه این مشکل چنان خودنمایی می کند که هیچ کشوری نمی تواند خود را از آن مصون بداند. مسئله اعتیاد، یک مشکل عمده اجتماعی است که علاوه بر عوارض جسمی و روانی برای فرد، سلامت جامعه را از هر جهت تهدید می کند. پیش گیری از بروز این آفت ها و آسیب های اجتماعی، مستلزم درک و شناخت صحیح از آن است .

امروزه اعتیاد یکی از ابزارهای کارساز و کاری مؤثر برای از بین بردن هویت دینی و ملی در دست استکبار و دشمنان ملت ها می باشد. این بلای بزرگ قرن که کارکرد آن کمتر از جنگ های جهانی نیست امروزه همانند امراض و بلاهایی مثل ایدز ، به جان ملت ها به ویژه جوانان افتاده است ، که بنیان جامعه را از هم می پاشد، خانواده ها را دچار تزلزل و در معرض نابودی قرار داده است . دشمن با اشاعه و ترویج اعتیاد و معتاد کردن جوانان ، کارهای خلاف و نامشروع دیگر را هم سازماندهی می کند تا تیشه به ریشه نظام اجتماعی و هویت دینی و ملی ما بزند. امروزه اعتیاد ، ویژه گروه خاص و طبقه خاص نمی باشد بلکه بطور فراگیر و عام در میان همه مردم و همه قشرها خصوصا جوانان راه یافته و همه را در مسیر تباهی قرار داده است

طرح مسأله

مواد مخدر به علت گستردگی تنوع و آثار زیان آور در ابعاد مختلف شخصی و اجتماعی و همچنین پیچیدگی مسائل مربوط به آن جزء مسائل مستحدثه به شمار رفته و فروع فقهی مختلفی در باب حدود و تعزیرات، کسب و تجارت و اطعمه و اشربه برای آن متصور است که بر آن هستیم در این تحقیق بدان ها بپردازیم و حکم مسأله را از ادله شرعی استخراج نماییم.

امروزه درصد بالایی از مسلمانان استعمال مواد مخدر را مباح یا مکروه می‌پندارند از این رو در استعمال آن تسامح می‌ورزند، در حالی که اگر اعتقاد به حرمت همچون اعتقاد به سایر مسکرات در بین مسلمانان رواج مییافت مواد مخدر به سادگی نمیتوانست جوامع اسلامی را فرا گیرد. اغلب علما و صاحب نظران اسلامی هم از آن به عنوان یک پدیده زشت اجتماعی و دارای اثر زیانبار یاد کرده اند و مباحث مبنایی دال بر حرمت شرعی آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است؛ لذا بررسی ادله و رسیدن به حکم نهایی این مسأله، امید است که عامل بازدارنده ای از ارتکاب استعمال مواد مخدر و در راستای پیشگیری از این امر قرار گیرد.

مواد مخدر سلاحی است که دشمنان اسلام آن را برای از بین بردن جوانان مسلمان بکار گرفته اند تا آنها را سست نموده همت آنها را پست و توان آنها را به هدر دهند و پیش از همه دین آنان را از بین برده آینده آنها را نابود بگردانند، ولی با وجود این دست بعضی از مسلمانان به سوی آن دراز است تا تناول نمایند، پس زندگی شان بعد از بصیرت به تاریکی گراییده و بصیرت شان پس از نور خاموش گشته است و عقل های خود را بعد از درخشندگی به هدایت خدا بی کار ساخته اند؛ لذت و شهوت را معبود خود قرار داده به ارتکاب جرایم اقدام نموده و فرزندان خود را یتیم و همسران خود را بیوه کرده اند و تمام این امور از مشاهده جامعه دور نیستند، اینها چند نمونه از داستان های واقعی در جامعه مسلمانان است که بین آنها هدایت و ارشاد، استقامت و اصلاح و دوری از موارد رذیلت و پستی و پرتگاههای فسق متصور بود، اما داستان های جامعه کفر بیش از حد است و در میان آنها چنان چیزهایی وجود دارد که برای فکر و خیال بیش از حد بعید بنظر می رسند.

ضرورت و اهمیت تحقیق

در زمان ما مسئله مواد مخدر شکل مخاطره آمیز و پیچیده ای به خود گرفته و در عین حال گسترش جهانی یافته است. اعتیاد به مواد مخدر علاوه بر زیان های جدی و خطرناک جسمی از قبیل ابتلا به بیماری های عفونی واگیردار همچون ایدز - هپاتیت - سل، عوارض و مشکلات عدیده اجتماعی و اقتصادی از قبیل افزایش جرایم مرتبط با مواد مخدر همچون جنایت و سرقت، فقر و تکدی گری و هدر رفتن سرمایه های کلان مادی کشورها را نیز به دنبال داشته است.

اهداف تحقیق :

- ۱- بررسی آیات و روایات و قواعد فقهی و عقلی در این زمینه برای رسیدن به حکم تکلیفی و وضعی مسأله.
- ۲- تحلیل و بررسی انواع مواد مخدر و زیان های مربوط به آن از حیث فردی و اجتماعی و ترسیم انواع جرائم مربوط به آن
- ۳- افزایش سطح آگاهی عمومی نسبت به مواد مخدر و جرایم مربوط به آن

پیشینه تحقیق :

تحقیقات بسیاری پیرامون بحث مواد مخدر صورت گرفته که غالباً به مباحث روان شناختی و بعد اجتماعی و کیفی مسأله پرداخته شده و جنبه فقهی آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است ؛ با این وجود از جمله تحقیقات صورت گرفته می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- ۱ - کتاب : مواد مخدر در منابع فقهی و فتاوی مراجع تقلید - باصری؛ علی اکبر
- ۲ - مقاله : بررسی فقهی و حقوقی استعمال مواد مخدر - انصاری؛ حمیدرضا
- ۳- پایان نامه : مبانی فقهی و حقوقی حرمت استعمال و قاچاق مواد مخدر-مرتضوی مقدم؛ مرتضی

سوالات تحقیق:

- ۱ - مهمترین دلیل حرمت استعمال مواد مخدر چه می باشد ؟
- ۲ - چه رابطه ای بین حرمت خمر و حرمت استعمال مواد مخدر وجود دارد ؟
- ۳ - در چه فرضی استعمال مواد مخدر جایز است ؟

فرضیه ها :

۱- دلیل اصلی حرمت استعمال مواد مخدر حکم عقل و تطبیق برخی از قواعد و احکام قطعی فقهی بر آن می باشد.

۲- عقل از باب قیاس مواد مخدر به خمر، حکم به حرمت آن می کند؛ زیرا علت منصوصه ی حرمت خمر که همان ذهاب عقل و شعور بوده که این علت در مواد مخدر به طور یقینی وجود دارد.

۳- در فرض اضطرار و درمان بیماری می توان حکم به جواز مواد مخدر را صادر کرد.

روش تحقیق :

کتابخانه ای - تحلیلی - توصیفی

در این تحقیق ضمن رجوع به منابع و کتب معتبر در زمینه مواد مخدر؛ به تحلیل و بررسی ادله حکم این مسأله خواهیم پرداخت.

فصل اوّل :

کلیّات ، مفاهیم ، تعاریف

تعریف لغوی :

مخدربرگرفته شده از خدر است که به معنی ضعف و تنبلی و سستی می‌آید. زمانی می‌گویند: «تخدر العضو» که عضو شل گردد و نتواند حرکت کند. (خدر) از باب «سمع» می‌آید؛ گفته می‌شود: «خدر الشارب» آن هنگام که نوشنده شراب سست و ضعیف شود، و خدر بر تاریکی مکان نیز اطلاق می‌گردد. می‌گویند: «مکان اخدر و خدر» وقتی که مکان تاریک باشد؛ و از اینجاست که به تاریکی شدید «خدره» گفته می‌شود، و به هرآنچه جلو چشم را گرفته و حایل باشد می‌گویند: «اخدره» ۱

فرهنگ لاروس در این مورد چنین بیان می‌کند: مخدر هر گیاه تخدیر کننده مانند توتون و خشخاش و مانند آن است. ۲

در لغت نامه دهخدا چنین آمده است: ادویه ای که بی خوابی و سستی اندام آرد (غیاث) چیزهایی است که اعضای آدمی را بی حرکت و سست می‌کند ۳

تعریف اصطلاحی :

هر مواد خام یا ساخته شده که دارای عناصر تحریک کننده یا تسکین دهنده که در غیر موارد طبی یا صنعتی بکار برده شود و مصرف آنها باعث معتاد شدن و دگرگونی در سطح هوشیاری مغز شود. مثل حالت سرخوشی و لذت، خواب آلودگی و سستی. و ضررهای بالای آن در فرد و جامعه چه از نگاه جسمی یا روحی و یا اجتماعی ظاهر گردد، مواد مخدر گفته می‌شود. این تعریف همه انواع و اقسام مواد مخدر موجوده در عصر حاضر و آنچه در آینده کشف شود، را در بر می‌گیرد ۴

- از نظر دارویی، هر ماده ای که با تاثیر روی سیستم مرکزی اعصاب قادر به تغییرات جسمانی، روانی و رفتاری در انسان باشد، مواد مخدر نامیده می‌شود. ۵

- از نظر روانی، هر ماده ای که انسان پس از مصرف بدان وابستگی پیدا کند، اعم از اینکه وابستگی روانی باشد یا جسمانی، به آن مواد مخدر می‌گویند. ۶

- از نظر جامعه شناسی، هر دارویی که پس از مصرف، آن چنان تغییراتی در انسان ایجاد کند که از نظر اجتماعی این تغییرات قابل قبول یا پذیرش نباشد و جامعه نسبت به آن‌ها واکنش نشان دهد، آن را مواد مخدر می‌گویند ۷

-
- ۱- ابن منظور، محمدبن مکرّم، لسان العرب ج ۴، چاپ بیروت
۲- خلیل جر، ترجمه سید حمید طبیبیان ج ۲ ص ۱۸
۳- دهخدا، علی اکبر، ج ۴۴ ص ۶۴۴، دانشگاه تهران، ۱۳۳۸
۴- حکم مخدرات در اسلام، مطیع قریب الله ص ۱۲-۱۳
۵- مرتضوی، سعید، قاچاق مواد مخدر و روان گردان، ص ۵۴
۶- همان
۷- همان

مفتر چیست ؟

علماء می گویند مفتر آن چیزی است که در اعضاء سستی و رخوت ایجاد می کند و حشیش و مانند آن از جمله چیزهایی است که غفلت و فتور و سستی را به دنبال دارد. ۱

مرقد چیست ؟

مرحوم علی اکبر دهخدا مرقد را چنین تعریف می کند دارویی است که خورنده را خواب آرد چون افیون (از منتهی الرب) دوائی که خواب آرد (بحر الجواهر) دوائی منوم داروی خواب افیون و جوز مائل را بدین اسم خوانند. ۲

در کتاب مبسوط در ترمینولوژی حقوق میگوید: هر چه که خواب آور باشد مانند انواع قرص ها و شربت های خواب آور استعمال آن به تجویز پزشک منع ندارد مگر در حدود ضرورت که آن هم روا باشد اگر همراه مسکر باشد حرام است مانند بنگ. ۳

تفاوت اساسی مواد مخدر با مسکرات

مسکرات مفهوم شاملتری نسبت به مواد مخدر دارد که همه چیزهای نشه آور را اعم از مایعات و جامدات دربر میگیرد، ولی مخدرات از دیدگاه فقها تنها به مسکرات جامده چون چرس ، افیون نسوار، سگرت و... اطلاق میگردد.

تعریف واژه «اعتیاد» و «معتاد»

واژه «اعتیاد»، که در لغت به معنای عادت کردن یا خوی کردن به چیزی آمده ۴ تعاریف زیادی از سوی دانشمندان یا سازمان ها در مورد آن ذکر شده است. یکی از کامل ترین آن ها تعریفی است که کارشناسان

۲- لغت نامه دهخدا ج ۴۴ ص ۲۰۱

۳- لنگرودی ، محمد جعفر ص ۳۳۱۲

۴- لغت نامه دهخدا ج ۷، ۲۹۴۹

تشخیص داروهای اعتیادآور سازمان ملل متحد در سال ۱۹۵۰ بر آن توافق کرده اند و آن عبارت است از: مسمومیت حاد یا مزمنی که به حال شخص یا اجتماع زیان بخش بوده، از طریق استعمال داروی طبیعی یا صنعتی ایجاد می شود و دارای ویژگی های ذیل است:

۱. وجود یک تمایل و نیاز شدید به ادامه استعمال دارو و بدست آوردن آن از هر طریقی که ممکن باشد؛
۲. وجود یک علاقه شدید به ازدیاد مداوم میزان مصرف دارو .
۳. وجود وابستگی روانی و جسمانی به آثار دارو، به طوری که در اثر عدم دست رسی به آن ، علائم وابستگی روانی و جسمانی در فرد معتاد هویدا می شود. ۱.

براساس این تعریف ؛ «معتاد» به کسی گفته می شود که در اثر استعمال مداوم دارو، بدنش مقاومت پیدا کرده و در نتیجه ، اگر مصرف کننده بخواهد همان اثرات قبلی مصرف دارو را داشته باشد، باید مقدار بیش تری از آن ماده را مصرف کند و در صورت محرومیت از آن ، اختلالات روانی و فیزیکی در او ایجاد می شود. سازمان بهداشت جهانی (وابسته به سازمان ملل) فرد معتاد را چنین تعریف می کند: معتاد، فردی است که در اثر استعمال مکرر و مداوم ، متکی به مواد مخدر یا دارو و یا سایر آنهاست و دارای مشخصات چهار گانه زیر می باشد: ۱- در اثر مصرف مکرر مواد و یا دارو، عادات روانی ایجاد شود و فرد را به مصرف مواد مخدر و یا دارو به حد وسواس ، تشویق و ترغیب نماید؛ ۲- برای نگه داری اثری که منظور و مطلوب معتاد است ، مقدار مواد مصرفی افزایش می یابد؛ ۳- در اثر قطع مواد مخدر یا دارو، علائم خاصی در معتاد ظاهر می گردد که بستگی به نوع مواد مخدر یا داروی مصرفی دارد؛ ۴- اعتیاد به مواد مخدر و یا دارو برای خود و یا جامعه زیان آور باشد ۲

تاریخچه مواد مخدر

آشنایی انسان با خشخاش قدمت دیرینه ای دارد؛ و به سال های نخستین تاریخ تشکیل حیات اجتماعی برمی گردد که آن را استعمال می کرده است . لوحه های گلی به جای مانده از سومریان ، که حدود ۵ هزار سال قبل از میلاد در بین النهرین زندگی می کردند، نشان دهنده شناخت آن ها از کشت خشخاش و نحوه جمع آوری شیرۀ تریاک می باشد. آن ها بودند که برای اولین بار، نام «گیاه شادی بخش» و یا گیاه سعادت بر روی آن گذاشتند که امروزه هم به همین نام یعنی **Plant of joy** معروف است. هندوستان در آسیا و مجارستان در اروپا، جزو اولین کشورهایی هستند که به خواص خشخاش پی برده ، به کشت آن دست زده ، آن را مصرف می نمودند. ساکنان سرزمین هند نیز در شمار نخستین آشنایان با گیاه مخدر (کوکونار) می باشند و --

۱- شهیدی ، محمد حسن ، مواد مخدر ، امنیت اجتماعی و راه سوم ص ۱۵

۲- هواسی ، ناهید ، شیوه های تربیتی خانواده و تأثیر آنها بر نوجوانان ص ۲۴ ،

گفته می شود هنگامی که داریوش بزرگ آن کشور را فتح کرد، هندی ها افیون را می شناختند و آن را مصرف می کرده اند. مجارستان ، اولین کشور اروپایی بود که با خشخاش آشنا شد. گیاه شناسان آن کشور ۱۲۰۰ سال پیش از میلاد مسیح ، آن را می شناختند و شیره اش را به کار می بردند. سابقه استفاده از تریاک، با توجه به آن چه ذکر شد، بسیار کهن است ، زیرا در چند هزار سال پیش با کشف این ماده مخدر به دست سومری ها، ابتدا به نام یک داروی مسکن و تدریجا به نام ماده ای «مکیف» و «مخدر» مورد استفاده قرار گرفت . خشخاش ابتدا در مصر کشت شده و به نام «تباتیکا» معروف بوده است . ۱۵۰۰ سال قبل از میلاد، تخم خشخاش از مصر به یونان برده شد و در آن جا رواج پیدا کرد. بازرگانان عرب ، در قرن پنجم قبل از میلاد، تخم خشخاش را به نام دارو به ایران وارد کرده و از آن جا به چین بردند. در بررسی های انجام شده درباره تریاک آمده است که این ماده از سوی پرتغالی ها به هندوستان وارد شده و قرن ها بعد انگلیسی ها با شیوع امپریالیسم ، سهم بسزایی در شروع اعتیاد به تریاک در کشورهای مختلف داشته اند. ۱

برخی بر این عقیده اند که ورود تریاک به ایران ، ره آورد حمله اعراب یا چنگیز بوده و گروهی آن را ارمغانی از حمله تیمور به ایران تلقی می کنند. برخی شواهد تاریخی نشان می دهد که مصرف تریاک در ایران به منزله دارویی مسکن ، نتیجه پی جویی ابو علی سینا و زکریای رازی بود و این دو جزء اولین پزشکانی بوده اند که خواص تریاک را شناخته اند. دسته ای دیگر تریاک را

سوغات لشکر کشی نادرشاه به هندوستان می دانند، ولی قدر مسلم آن است که در عصر صفویان ، مصرف این ماده متداول بوده و در این زمان ، استعمال تریاک بیشتر به منظور تعدیل اضطراب خاطر بزرگان و درباریان عالی مقام صورت می گرفته است . در قرن دهم هجری، شاه طهماسب ، پیش گیری از مصرف مواد افیونی را جدی تلقی کرده و دستور معدوم شدن مواد موجود در دربار را اعلام می نماید. در زمان شاه عباس ، در ظاهر مصرف این ماده توسعه بیشتری پیدا کرده بود، زیرا گفته می شود شربت کوکنار در آن زمان رایج بوده است ، به طوری که شاه عباس دوم ضرورت مبارزه با آن را دریافته و برای جلوگیری از مصرف آن و جمع کردن بساط افیون ، ناگزیر از صدور فرامین و احکام مؤکدی می گردد. در زمان صفویان ، استعمارگران اروپایی با دو هدف عمده در ایران دست به کار شدند: اول این که بین ملل مسلمانان و جوامع اسلامی تفرقه بیندازند و با دامن زدن به کینه ها و دشمنی ها و برجسته نمودن اختلافات ، قدرت اسلامی را به افول کشانده و تضعیف نمایند. دیگر این که با پخش مواد افیونی و اشاعه آن توسط عوامل و ایادی مستقیم و غیر مستقیم خود، استعمال تریاک را در ایران رواج دهند. به طور کلی، دود کردن تریاک در ایران ، از زمان ناصر الدین شاه شروع شد و آن گونه که مدارک نشان می دهد، در دوره امیر کبیر کشت خشخاش به طور آزمایشی در اطراف تهران آغاز گردید. ۲

در گذشته بقراط برای پیش گیری و درمان اسهال و برای تسکین و آرامش آلام ، از آن استفاده می کرد. صرف نظر از تاریخ و چگونگی ورود تریاک به کشور ایران ، آنچه مسلم است در عصر صفویه ، مصرف تریاک در بین مردم تا حدی جنبه عادی و عمدی به خود گرفت و حتی اماکنی برای مصرف آن ایجاد گردید که بیش ترین مقدار آن توسط بزرگان و درباریان و رجال عالی مقام برای تعدیل اضطراب و تفریح و خوش گذرانی استعمال می شد.افزایش مصرف تریاک و استعمال گسترده آن ، از زمان ناصرالدین شاه آغاز گردید که نقش استعمارگران خارجی در ترویج آن مشهود است . «در این دوره ، عده ای از کارگزاران استعمار در پوشش درویش هندی و ره نمایان طریقت در خراسان و کرمان پراکنده شدند و به آموزش مصرف آن به مردم همت گماشتند و حتی در ماهان کرمان ، کشت تریاک را برای خود فراهم دیدند و از مجالس افیون ، سخن ها آوردند و بین مردم پخش کردند. در این دوره ، همچنین پزشکان انگلیسی در جنوب ایران به تبلیغ تریاک به عنوان دارو پرداخته ، به بهای نسبتا ارزان ، آن را در اختیار مردم قرار می دادند و سپس سوخته تریاک را به قیمت گران تری از مردم خریداری می کردند. بر اثر چنین سیاستی ، پس از مدتی کوتاه ، تعداد قابل ملاحظه ای از توده های مردم در نواحی مختلف ایران ، به ویژه جنوب و شرق ایران به تریاک معتاد شدند.»^۱

با شروع به کشت خشخاش ، به تدریج مردم کشت آن را جای گزین کشت گندم نمودند و به دنبال آن ، تریاک ایران با توجه به مرغوبیت آن ، یکی از مهم ترین کالاهای صادراتی ایران گردید و به سبب در دست رس قرار داشتن تریاک برای کشاورزان و دست اندرکاران ، موجب استعمال آن و اعتیاد آنان شد. در همین سال ها بود که ناصرالدین شاه امتیاز توتون و تنباکو را به انگلیسی ها واگذار کرد که بر اثر مخالفت جدی مردم به رهبری میرزای شیرازی ، مجبور به لغو این امتیاز گردید.

اولین قانون منع کشت خشخاش و جلوگیری از مصرف غیرطبی تریاک در سال ۱۳۳۴ از تصویب مجلس گذشت و وزارت بهداری را متصدی امور معتادان کرد. به دنبال آن ، در سال ۱۳۴۸ دولت قانون منع کشت خشخاش را لغو و به جای آن قانون کشت محدود خشخاش و سهمیه کوپن تریاک را وضع نمود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران ، در سال ۱۳۵۹ قانونی تصویب شد که بر اساس آن ، کشت خشخاش در سراسر ایران ممنوع و مصرف مواد مخدر جرم و معتاد مجرم شناخته شد و مسئولیت رسیدگی امور معتادان به دادسرای مواد مخدر واگذار گردید.

۱- آقا بخشی ، حبیب ، اعتیاد و آسیب شناسی خانواده ، انتشارات سازمان بهزیستی کشور ، ۱۳۷۸ ، ص ۱۱۱۲

آیا مواد مخدر در زمان معصومین (ع) وجود داشته یا نه ؟

نفس مواد مخدر یک موضوع مستحدثه نمی باشد، زیرا برخی از آنها در کلمات ائمه معصومین (ع) و فقهای قدیم آمده است. بنج، مفر، مخدر و افیون چهار عنوانی است که هم در روایات و هم در کلمات فقهای آمده و آثار و احکام شرعی مختلفی بر آن مترتب شده است، مثلاً شیخ طوسی در النهایه گفته است:

من بنج غیره او اسکره شیء احتال علیه فی شربه و اکلہ ثم اخذ مالہ عوقب علی فعله بما یراه الامام و استرجع عنه ما اخذ. فان جنی البنج او الاسکار علیه جنایة کان المبنج ضامناً لما جناہ. ۱

شبیبه همین عبارت را شیخ مفید در مقنه آورده و اضافه کرده است:

فان جن البنج علی الانسان او المسکر من الشراب جنایة، لزمه ارشها بحسب ما یجب فیها لتقصان الجسم او العقل او الحواس. ۲.

عین همین فتوا را ابن البراج در مهذب ۳، ابن ادریس الحلی در السرائر ۴، یحیی بن سعید الحلی در الجامع للشرایع ۵، علامه حللی در تحریر الاحکام ۶ و شهید اول در لمعه ۷ و بسیاری از فقهای دیگر داده اند.

عبارت این بزرگان نشان می دهد که بر موضوع مواد مخدر، مانند بنج که ظاهراً حشیش یا ماری جوانا ۸ می باشد واقف بوده و به آثار سوء جسمی و روانی آن چون زوال عقل، نقصان در جسم و حواس توجه داشته اند، اما هرگز مصرف این مواد به شکل امروزی با مسائل پیچیده آن مطرح و محقق نبوده و دو موضوع اعتیاد و قاچاق مواد مخدر به شکل امروزی وجود نداشته است، بلکه یا به عنوان دارو (که در موارد نادر استعمال داشته) و یا ابزاری برای ربودن مال دیگری تلقی می کرده اند، نه بیشتر در عین حال قائل به حرمت آن بوده اند.

۱- شیخ طوسی، یک جلدی، بیروت دار الاندلس (افست منشورات قدس)، بی تا. ۷۲۱۱

۲- شیخ مفید ص ۸۰

۳- ابن براج، عبدالعزیز، المهذب، بی چاء، قم، مؤسسه النشر الاسلامی، ج ۲: ۱۴۰۶

۴- چاپ اول، ۳ جلدی، قم مؤسسه النشر الاسلامی، ۱۴۱۰. ج ۳. ۵۱۱

۵- قم مؤسسه سید الشهداء، ص ۵۶۴.

۶- حسن بن یوسف بن علی بن مطهر، تحریر الاحکام، ۲ جلدی، قم مؤسسه آل البیت، بی تا. حللی، ج ۲. ص ۲۳۴

۷- شهید اول (مکی عاملی) محمد بن جمال الدین، شرح لمعه، ص ۳۰۵

۸- حللی (علامه)، حسن بن یوسف، مختلف الشیعة فی احکام الشریعه

فصل دوم :

آشنایی با انواع مواد مخدر و جرائم مربوطه

مبحث اول : انواع مواد مخدر و زیانهای آن

عبارت مواد مخدر اصطلاحی است که از سال ۱۳۳۸ ه. ش در قانونگذاری و سازمانهای مبارزه با این مواد در ایران مورد استفاده قرار گرفته است و به تمامی موادی گفته می شود که بر انسان اثر گذاشته و وابستگی جسمی و روانی به وجود می آورند. ۱.

مواد مخدر را به طرق گوناگونی تقسیم بندی کرده اند. برخی از مواد مخدر فقط وابستگی روانی ۲ ایجاد می کنند مثل حشیش و کوکائین ، ولی تعدادی از آن ها هم وابستگی روانی ۳ ایجاد می کنند و هم وابستگی جسمی. مثل تریاک ، مرفین ، هروئین و الکل.

البته وابستگی روانی نشانه های بیرونی زیادی ندارد و شاید بتوان مهم ترین نشانه آن را بی قراری و اضطراب دانست که از حدود دو ماه پس از ترک داروی مواد مخدر در فرد به تدریج شروع شده و تا یک دوره شش ماهه و گاهی تا چندین سال به طول می کشد. در علم پزشکی علت وابستگی روانی را اثر ماده مخدر بر نواحی پاداشی و هیجانی مغز می دانند که این اثر به دلیل تغییر شکل سلول های این مدار در اثر مصرف طولانی ماده مخدر به وجود می آید و گاه ممکن است بازگشت به سلول اولیه برای سال ها به طول بکشد.

گروهی مواد مخدر را به دو گروه قوی و ضعیف تقسیم کرده اند. مواد مخدر ضعیف مثل چای و قهوه و مواد مخدر قوی شامل تریاک، مرفین، هروئین و مشروبات الکلی. اما وقتی از اعتیاد صحبت می شود معمولاً منظور اعتیاد به مواد مخدر قوی است. از نظر طرز مصرف، مواد مخدر به مواد خوردنی و آشامیدنی مثل هروئین و موادی که به وسیله کشیدن و دود کردن مورد استفاده قرار می گیرند مثل تریاک و سرانجام برخی هم از راه مقعد استعمال می شوند مثل باربیتوراتها تقسیم می شوند. ۵

گروهی دیگر مواد اعتیاد آور را به چهار گروه تقسیم کرده اند :

مواد خواب آور : مثل هروئین، مرفین، کدئین، متادون.

مواد توهم زا : مثل ماری جوانا، ال.اس.دی، دی.ام.تی، مسکالین و پسیلوسین.

-
- ۱- شاکرمی ، عبدالحسین ، مواد مخدر و اعتیاد (تاریخچه، انواع، علل، عوارض، درمان) ، ص ۸۵ ، انتشارات میر ، ۱۳۶۸
 - ۲ - وابستگی روانی یا اعتیاد روانی حالتی است که شخص صرفاً به طور روانی به ماده ای اعتیاد آور وابسته شده و با مصرف آن به آرامش روحی و روانی می رسد و احساس لذت می کند
 - ۳ - وابستگی جسمی یا اعتیاد جسمی حالتی است که بدن در اثر استعمال مکرر و مداوم ماده اعتیاد آور به آن سازش پیدا کرده است و اگر مصرف نشود واکنش های محرومیت از آن ماده مخدر بروز می کند مانند دردهای جسمی و خماری.
 - ۴ - اثرات روانی - اجتماعی و جسمی تعدادی از مواد اعتیاد آور
 - ۵ - عبدالحسین شاکرمی ؛ منبع پیشین ، ص ۸۶

مواد محرک : مثل آمفتامین و کوکائین.

مواد آرام بخش : مثل باربیتوراتها ، الکل و توتون ۱

در اینجا تقسیم بندی دیگری بر حسب آثاری که روی فعالیتهای ذهنی و سلسله اعصاب می گذارند ارائه می شود :

بند اول : مواد سستی زا :

مواد سستی زا موادی هستند که فعالیت فکری و معنوی مصرف کننده را کاهش می دهند به عبارت دیگر سستی زاها شامل آن گروه مواد و داروهایی است که تضعیف و کند کننده فعالیت سلسله اعصاب مرکزی می گردد و در مصرف کننده ایجاد آرامش می نماید. این گروه داروها مصرف پزشکی دارند، ولی از استعمال آن ها بدون تجویز پزشک باید خودداری شود. این داروها معمولاً به عنوان مسکن برای برطرف کردن درد یا ایجاد خواب و آرامش، از بین بردن اضطراب و عصبانیت مورد استفاده قرار می گیرند. ۲

الف: مواد مخدر سستی زای طبیعی

مواد مخدر طبیعی به موادی گفته می شود که مستقیماً در طبیعت وجود دارند و با اعمال فیزیکی و روش های شیمیایی از قسمت های مختلف گیاهان بخصوصی گرفته می شود. ۳ در ذیل به چند نمونه از این موارد اشاره خواهد شد:

تریاک

بعضی از فرهنگ ها فقط تریاک و مشتقات آن را مواد مخدر می نامند و گروهی آنچه را تولید مسمومیت و ایجاد تغییرات روانی و رفتاری می نماید به نام مواد مخدر می شناسند. ولی آنچه که مسلم است و هیچ کس در آن تردیدی ندارد این است که سرسلسله مواد مخدر تریاک است و قدمت بوته خشخاش و شیره تریاک بسیار قدیمی تر از تاریخ مدون است، به نحوی که نمی توان تاریخ و زمان معینی را برای آشنایی بیشتر با آن پیدا کرد ۴

۱- شاکرمی، عبدالحسین، منبع پیشین، ص ۸۷

۲- باصری، علی اکبر، پژوهش علمی - کاربردی درباره مواد مخدر، ناشر: وفاق، چاپ اول، ۱۳۸۴، ص ۶۸

۳- کاکویی، عیسی، گامی در شناخت مواد مخدر و روان گردان، ص ۱۱۷

۴- خزائی نصیرآبادی، حاج میررضا، بررسی پدیده قاچاق مواد مخدر در استان سیستان و بلوچستان

تریاک یا ایپون یکی از قدیمی ترین مواد مخدر است که بشر از ۷ هزار سال قبل به خواص آن پی برده شده است.

تریاک از بوته خشخاش تهیه می شود. در آخرین روزهایی که هنوز پوسته میوه خشخاش سبز و تازه است بر روی آن با تیغ و یا با اشیاء برنده شکاف های طولی ایجاد می کنند. پس از مدتی ماده شیری مایل به زردی از آن تراوش می کند که در اثر مجاورت با هوا و اکسیژن، رنگ آن به قهوه ای تیره گرائیده و کمی سفت می شود. همین ماده در اثر مالش های متمادی به تریاک تبدیل می شود ۱

زیانها

از کار افتادگی و اختلال در دستگاه اعصاب مرکزی، تاثیر سوء بر سلولهای بدن، کند ذهنی و کودنی، سرگیجه، کندی تنفس و تنگی نفس (که در اثر از کار افتادگی مرکز تنفسی مغز بوجود می آید)، بیماریهای گوناگون دستگاه تنفس مانند: برونشیت، آمفیزم و آمادگی برای دچار شدن به سل ششی و . . .

بیماریهای ریوی، قلبی، گوارشی، گردش خون و اختلالات روانی از دیگر عوارض مصرف تریاک بر انسان است. معتادان به تریاک طاقت تحمل امراض سخت و تبهای دراز مدت را ندارند. ضعف عمل تمرکز در کانون بیضی چشم و نزدیک بین شدن آن، از عوارض مصرف تریاک بر روی چشم است. بر اثر مصرف تریاک، کبد که یکی از عضوهای مهم بدن است و یکی از وظایفش، ترشح صفرا و کمک به عمل گوارش است از کار می افتد. از نظر آثار روانی نیز، هر چه مدت اعتیاد بیشتر شود، عواطف و احساسات کمتر می شود، هوش و حافظه رو به کاستی می رود و صفتهای پسندیده از انسان گرفته می شود ۲.

هروئین :

هروئین خالص گرد سفیدرنگی است که طعم بسیار بدی دارد، هروئین با مواد دیگری مانند نشاسته، پودر شکر، پودر شیر، آرد و گچ ترکیب می شود، هروئین می تواند قهوه ای و یا مانند قیر تیره باشد و به صورت تدریجی، تزریقی، وریدی و استنشاقی مصرف می شود

۱- معین، محمد، فرهنگ نامه فارسی یک جلدی، انتشارات سرایش، چاپ ششم، ۱۳۸۳، ص ۲۸۴

۲- باصری؛ علی اکبر پژوهشی علمی - کاربردی درباره مواد مخدر، ناشر: وفاق، چاپ اول، ۱۳۸۴، ص ۰

۳. - محمدی، کوروش، مواد مخدر و اعتیاد به آن (انواع، سبب شناسی، پیشگیری)، ناشر: هنرهای زیبا، چاپ اول، ۱۳۸۷، ص ۴۵